

JUKKA KANERVA

”... tyydyn mielelläni puoluekokouksen päätökseen ...” *

■ Tässä artikkelissa tutkin keskustelua, jonka kävivät kansanedustaja, Suomen Keskustan eroava puheenjohtaja Paavo Väyrynen ja toimittaja Petterin Väänänen *Ajan-kohtaisen Kakkosen* lähetyksessä kesäkuussa 1990. Keskustelu televisioitiin suorana lähetyksenä puoluekokouksessa tilanteessa, jossa odotettiin ääntenlaskennan tuloksia Suomen Keskustan puheenjohtajavaalin toiselta, ratkaisevalta kierrokselta.

Kiinnitän aluksi huomiota keskustelun lähtökohtiin, keskustelun pohjana olevien ”käsikirjoitusten” epäsymmetriaan ja intentioiden yhteentörmäykseen. Toiseksi keskityn argumentaation edistämisen logiikkaan, keskustelijoiden strategiaan edistää suunnitelmiaan. Kolmanneksi pohdin keskustelun virhesuorituksia (”lapsus linguae”), joiden takia keskustelusta tuli analyysin aihe.

Lopuksi Perelmanin yleisö-konseptioon viitaten keskustelen lyhyesti tämän keskustelun yleisöongelmasta. Perelmanin retoriikka-konseptio ja jossakin määrin myös Goffmanin kasvotyöskentelyn käsite ovat tekstin teoreettiset lähtökohdat.

Käsikirjoitusten epäsymmetria

Keskustelua on luonteva tutkia aluksi kahden eri käsikirjoituksen yhteentörmäyksenä. Keskustelu on monessa eri mielessä etukäteen predestinoitu asia. Se on television va-kiotavaraa tällaisissa tilanteissa, eli tilanteissa, joissa uusi johtaja valitaan. Edeltäjän käsityksiä tutkaillaan.

Ennaltamääräytyminen ulottuu myös keskustelun tematiikkaan. Jokainen (ainakin jokainen jonkin politiikkaa seurailevan spesiaaliyleisön jäsen)¹ ’tiesi etukäteen’, miten Väyrynen suhtautui yhteen ehdokkaaseen, Eeva Kuuskoski-Vikatmaahan. Sekä toimittaja että haastateltava tiesivät etukäteen, että tämä aihe (Väyrynen vs. Kuuskoski-Vikatmaa) tulee olemaan yksi pääteemoista.

Ensimmäinen epäsymmetrian piirre on siinä, että Väänänen tiesi sen valmistelujensa perusteella, Väyrynen poliittisen arvostelukykynsä² perusteella. Väyrysen kannalta kysymyksessä oli argumentaatiotilanne, jonka teemat ja sisällöt olivat toimittajan sitomat, mutta jonka uudelleen strukturoiminen³ oli hänen oikeutensa ja tehtävänsä.

Väänäsen kannalta tavoitteena oli paljastaminen. Ja paljastaminen kaksivaiheisena prosessina. Ensinnäkin teeman julkituomisella antaa ilmi asia (se, jonka ’kaikki tietävät’) ja toisella, syvemmällä tasolla, pakottaa Väyrynen keskustelemaan teeman sisällöstä.

Tyypillinen tällainen kysymys olisi ollut, onko istuvalla puheenjohtajalla oikeutta aktiivisesti valita seuraajaansa. Vai onko seuraajan valitseminen peräti istuvan puheenjohtajan aktiivinen joskin hiljainen velvollisuus? Suomalaisten puolueiden käytännöt vaihtelevat. Maalaisliitto-keskusta ei ole sopuisimpien puolueiden joukossa, vaan toisen maailmansodan jälkeen johto on usein vaihdettu ilman puolue-eliitin yksimielisyyttä asiasta.

Tällaisessa katselutilanteessa universaaliyleisö samastunee pikemminkin toimittajaan kuin poliitikkoon. Tähän ei ole sen kummempaa syytä kuin se, että käsikirjoitusten epäsymmetrian luonne (kysyjä-vastaaaja), joka pitää poliitikkoa vastaamiseen velvollisena, suosii samastumista kysyvään osapuoleen. Tämä tietysti on vain lähtökohta-asetelma ja rakenteellinen tilanne, ei välttämättä auditorion enemmistön johtopäätös keskustelun tuloksesta.

Nykyisissä olosuhteissa käsikirjoitusten konflikti on aito. Keskustelua ei ole etukäteen sovittu kummankaan ehdoilla, vaan se on tässä-ja-nyt -tilanteessa oleva kontingenti tapahtuma. Sen ehdot pyrkii kumpikin osapuoli määrittämään ennakoilta mahdollisimman täydellisesti — lopputuloksena on aito konflikti.

Ja kuitenkin konfliktilla on rajansa. Goffmanin mukaan interaktiutilanteessa vallitsee eräänlainen ”liikennesääntöjen” kokonaisuus, jonka pääperiaatteena on osallistujien kasvojen säilytys. Goffmanin mukaan kasvojen säilyttäminen on interaktion ehto, ei sen päämäärä. Jos idea hyväksytään, on ilmeistä, että retorisen vaikuttamisen ehto tilanteessa on kasvojen säilyttäminen. Mitä suurempia virheitä ja suistumisia ”kasvotyöskentelyssä” tapahtuu (käsitteestä ks. Goffman 1972 (1955), 12-23), sitä vähemmän retoriikka on vaikutuksiltaan juuri tarkoitettua.

Goffman korostaa struktuurin merkitystä: ”... jokaisen omat kasvot ja muiden kasvot ovat saman järjestyksen konstruktioita” (Goffman 1972 (1955), 6) ja samalla ”... vain lainaa hänelle yhteiskunnalta” (mts.10), koska kyse on juuri suhdejärjestelmästä. Lainatussa muodossa Goffmanin idea kuulostaa melko deterministiseltä; tässä ei ole silti tarkoitus sitoutua muuhun kuin ajatukseen kasvojen intersubjektiivisuudesta, tai eksistentiaalisemmin sanoen toiseudesta: kukaan ei yksin määrää omastaan.

Jotta tilanne säilyy vuorovaikutustilanteena, asettaa kasvojen säilyttämisen periaate (vai pitäisikö sanoa käytäntö) sille omat rajansa. Tämän rajan *sisäpuolella* voi riskiä olla miten jyrkkä tahansa, ts. argumenttien ristiriita voi olla täydellistä, kunhan argumentit eivät suoraan uhkaa itse keskustelijoita kasvojen menetyksellä.

Pidän tällaisten keskustelujen tärkeimpänä antina sitä uutta tietoa, mitä ne mahdollisesti antavat juuri konfliktisuhteesta. Huomio kiinnittyy tällöin sekä konfliktin ’ulko-rajaan’, eli kasvotyöskentelyn ehtoihin että konfliktin ’sisäpolitiikkaan’, argumentaation edistämiseen molemmiin puolin. Keskustelun tuloksena saattaa olla käsikirjoitusten konfliktin hetkellinen riistäytyminen toisen tai molempien hallinnasta.

Kun kysymyksessä on ammattilaisten välinen yhteenotto, ovat suistumiset käsikirjoituksista yleensä hetkellisiä, yksittäisiä ja vuorottaisia. Tässä keskustelussa esiintyy harvinaisempi muoto: molempien käsikirjoitusten murtuminen yhtäaikaan hetkeksi, josta seurauksena on kaoottista argumentointia. Tämä kaksoisvirhe on aukko politiikan todellisuuteen, ei aukko todellisuudessa.

Argumentaation logiikka

Väänänen aloittaa esittämällä 'kaikkien tietämän' tosiasian: Väyrynen vastustaa Kuuskoski-Vikatmaan valintaa. Väyrynen vastaa uudelleen strukturoimalla väitteen:

... väite on toimittajan esittämä tulkinta puheistani", ja kiistää sen oikeutuksen.

Tämä on ainoa tapa vastata väitteeseen. Sen uudelleen strukturointi kiertää itse asian, ja nostaa toisen puheenaiheen esille: Väänäsen oikeutuksen esittää tulkintoja. Väyrynen tarttui implikaatioon, joka kysymysväitteessä viittasi tulkintatraditioihin ja -keskusteluun.

Väyrysen argumentaatiotapa kuvaa hyvin sitä, mitä Perelman tarkoittaa "yleisön (huomion) kiinnittämällä" (the adherence of an audience) johonkin perusteluun. Väänäsen väite, että "... tällaisia arveluja tullaan esittämään ..." saa ironisen *vahvistuksen* Väyryseltä kieltojen tai selittelyjen sijasta. Vahvistamalla väitteen sinänsä mutta ei sen implikaatioita tarkoitettussa muodossa puhuja johtaa yleisön kysymään yleisemmin toimittajien roolia ja puhuja strukturoi uudelleen alkuperäisen kysymyksen poliitikon roolista kysymykseksi toimittajan roolista.

Väänänen luovutti heti, yritettyään ensin vedota yleiseen mielipiteeseen asiassa. Seuraa pari repliikkiä, jossa keskustelijat puhuvat toistensa yli. Sitten Väänänen siirtyy Väyrysen suhteeseen puheenjohtajaehdokas Seppo Kääriäiseen. Väyrynen väisti myös tämän kysymyksen uudelleen strukturoinnilla:

"Se oli puoluekokousedustajien tahto", ja kääntämällä puheen kokoustekniisiin ja -strategisiin seikkoihin.

Väänänen palaa takaisin Kuuskoski-Vikatmaahan. Väyrynen jatkaa jälleen uudelleen strukturoimalla teemaa, kehumalla Kuuskoski-Vikatmaata. Väyrysen tapa kiittää Kuuskoski-Vikatmaata on tyyppiesimerkki interaktiutilanteesta, jossa tilannetta hallitseva kasvo katsoo parhaaksi strategiakseen pyrkiä vahvistamaan omaa sosiaalista kokonaisuuttaan.

PeV: "Mutta mitä puo puolueen pitkäaikainen puheenjohtaja sanoo siitä, että Eeva Kuuskoski-Vikatmaa sai näinkin massiivisesti ääniä?"

PaV: "Sehän osoittaa sen, että hänellä on laaja kannatuspohja keskuudessamme. Hän on erittäin hyvä poliitikko, tärkeä voimavara puolueelle. Hänestä olisi varmaan tullut myös hyvä puheenjohtaja puolueelle. Nyt hän hävisi nämä vaalit."

Tässä tapauksessa puhuja pyrkii vahvistamaan puoluettaan tilanteessa, jossa on potentiaalista uhkaa yhdelle ja useammalle sen merkittävälle kasvolle. Poliittisesti ja sosiaalisesti ilmeinen keino tähän vahvistamiseen on niiden kiittäminen, joiden katsotaan olevan uhanalaisia. Paitsi sosiaalisen koheesion vahvistaminen tehtävänä on tällä kiittämällä myös ilmeinen tilannesidonnainen tehtävä: kansan suosiman poliitikon ja puolueen kiinteän yhteyden osoittaminen.

Väyrysen tapa kiittää Kuuskoski-Vikatmaata on täsmällinen esimerkki siitä, millaiseksi Aristoteles näkee epideiktisen retoriikan eli ylistävän retoriikan. Sen erityisenä keinona on amplifikaatioksi, paisutteluksi nimitetty tekniikka: liitetään ylistettävään seikkaan mahdollisimman paljon myönteisiä henkilöimagoja ja seikkoja. Tässä tapauksessa todellinen kiitoksen kohde on Suomen keskusta ja Kuuskoski-Vikatmaan kiittäminen palvelee tätä tarkoitusta.

Mutta juuri tässä Väyrynen suistuu käsikirjoituksestaan:

"Hänestä olisi varmaan tullut myös hyvä puheenjohtaja puolueelle. Nyt hän hävisi nämä vaalit".

Epideiktinen ylistysretoriikka vangitsee puhujansa, joka päätyy koskettelemaan omassa mielessään jo reaalisesti käynnyttä lopputulosta vaalissa. Puoluekokouksen kannalta tilanne on vielä avoin: se vasta odottelee äänten laskennan tulosta ja tuloksen julistamista. Juuri tätä television suora lähetyskin seuraa ja odottaa.

Väänänen jatkaa omaa käsikirjoitustaan refleksinomaisesti: "Osoittaako se sitä —", kunnes tajuaa mitä Väyrynen sanoi ja kääntyy keskustelemaan sanotusta: "hävisi nämä vaalit' sanoitte ?!".

Seuraa pari kaotista repliikkiä puolin ja toisin, kun kumpainenkin on kaksoisvirheen takia ulkona alkuperäisestä agendasta ja samalla tilanteeseen sommitelluista kasvoistaan. Sitten Väänänen saa omasta kasetistaan kiinni, pyöräyttää Väyrykselle vakiokysymyksen, joka selvästi on alkuperäisen käsikirjoituksen mukainen. Siihen Väyrynen, päästen hänkin mukaan keskustelun normaalitilaan, antaa tavanomaisen uudelleen muokkaavan vastauksen.

PeV: "Mutta eikö se osoita sitä, että puoluejohto olisi menettänyt jotenkin otteensa ja nyt puolueväki haluaa tänne uutta verta".

PaV: "Ei. Tässä on kysymyksessä kansanvaltainen prosessi, jossa puoluekokousedustajat ovat tämän asian päättäneet. Emme tiedä vielä lopputulosta. Paljastin lapsus linguaen, oman arvioni. Tämä on ollut varsin vapaa puoluekokous. Julkinen keskustelu on ollut erittäin voimakasta ja puoluekokousedustajiin on pyritty kovasti vaikuttamaan. He ovat olleet kovan paineen alla ja paineita on tullut eri suunnista. He ovat nyt sitten tehneet itsenäisen päätöksensä. Kansa on puhunut ja nyt on sitten pulinat pois."

Keskustelun loppupuolella Väyrynen selvästi non-verbaalisesti askartelee virheensä kanssa. Se ei kuitenkaan näy verbaalisessa esityksessä, jonka mielenkiintoisin yksittäinen argumentti on ajatus "reviireistä", joita johtajilla yhteisössä on.

Voi olla, että "reviiri" on aiottua biologistisempi käsite, ja sen esittäminen heijastelee alempien tietoisuuden tasojen työskentelyä sortumishetken parissa. Jätän tässä kuitenkin tämän spekulatiion vain maininnan varaan. "Reviirillä" on myös retorisempi ulottuvuutensa.

"Reviiri" on sattuva käsite politiikassa oman tietyn pelitilan luomiselle. Eroavalla puheenjohtajalla on oman käsityksensä mukaan oma reviirinsä, uudella puheenjohtajalla omansa, eivätkä nämä välttämättä uhkaa toisiaan. Tällä argumentilla eroava puheenjohtaja tosiasiaassa vaatii puoluetta tunnustamaan itselleen oman autonomisen politikointitilansa, jonka sisällä hän ja vain hän itse päättää poliittisista liikkeistään.

Keskustelu päättyi Väyrysen tapaan legitimoida puoluekokouksen päätökset.

PeV: "Mutta mutta Esko Aho on ehkä mieluisampi presidenttiveturin ajaja kuin Eeva Kuuskoski-Vikatmaa teille?"

"Minun mielestäni tässä ratkaisussa ei ole tarpeen eikä varmaan ole otettukaan huomioon sellaisia presidentinvaaleja. Mehän nimeämme ehdokkaan vasta kahden vuoden kuluttua ja silloin sitten tämä asia ratkeaa. Minä sanoin ennen äänestystä, että minun asemani ei riipu siitä kuka on puheenjohtaja. Näin se on ollut ja näin se

on. Minä tyydyn mielelläni puoluekokouksen päätökseen, joka pian julkistetaan”.

Lapsus linguae

Väyrysen tapaa pudota käsikirjoituksestaan analysoin seuraavien seikkojen valossa: mitä se osoittaa Väyrysen politiikka-konseptiosta; miten se näyttäytyy virheenä kasvo-työskentelyssä; miten se osoittaa puhujan sekaannusta yleisö-konseptioissa.

Tapaus implikoi sitä, miten voimakkaasti tulevaisuuteen orientoitunut poliittikkäsitys Väyrysellä on. Hän puhuu vaalin tuloksesta ennakoiden hetkellä, jossa äänet ovat vielä laskematta tai ainakin kaikkien muiden kuin äänten laskijoiden tiedon ulkopuolella.

Mutta Väyrykselle päätös oli selviö, voimassaoleva fakta, jonka varassa hänen oma toimintansa ja argumentaationsa saattoi tapahtua. Keskustan johto oli ennakoinut kahden äänestyskierron logiikan jo ennen kokousta, koska puoluekokous muutti sääntöjään kokouksen alussa siten, että enemmistövaalista siirryttiin kaksivaiheiseen vaaliin. Lisäksi päätettiin, että sääntömuutos on pätevä jo meneillään olevassa kokouksessa.

Muutoksen taustalla oli varmasti sekä luonnollinen tarve hankkia yli puolet äänistä uuden puheenjohtajan tueksi että myös estää suosituimmaksi arvioitun ehdokkaan valinta. Kaksivaiheinen vaali jättää tilaa politikoinnille äänten siirtämisen takia.

Luonnollisesti virhesuoritus kertoo toivotun ja toteutuneen tapahtumainkulun yhtymisestä, voitonriemusta, jossa keskustelija puhehetkellä on. Voitonriemu ei juuri muuten näy verbaalisella tasolla.

Toiseksi, Väyrysen virhesuoritus liittyy selvästi uudelleen strukturoinnin prosessiin. Hän aloittaa putoamiseen johtaneen repliikkisarjansa epideiktisellä retoriikalla, kehumalla Eeva Kuuskoski-Vikatmaata tämän laajasta kannatuspohjasta ja hyvyydestä poliittikkona.

Kuuskoski-Vikatmaan ylistäminen hyväksi poliitikoksi on avainvirke. Antamalla siihen yhden kuin luontevasti hyvyyttä vielä painottavan lisämääreen:

”... hänestä olisi varmaan tullut myös hyvä puheenjohtaja puolueelle”,

Väyrynen siirtyi metatasolle puheessaan. Väänänen kenties ei olisi tilanteen paineessa ajoissa huomannut ”olisi tullut” muotoilua, koska ohjelman aikataulun tiukuus, ääntenlaskijoiden odotus ja muut seikat painostivat toimittajaa. Mutta Väyrynen vielä painotti sanomaansa selväkielisesti ilmoittamalla, että ”nyt hän hävisi nämä vaalit”.

Näin Väyrynen putosi roolista, jonka hän oli valinnut, nimittäin uudelleen määrittelijän roolista. Strukturoimalla toimittajan kysymyksiä ja epäilyjä Väyrynen pysyi roolissaan. Mutta siirtämällä uudelleen määrittelijän tehtävänsä uuteen kenttään, politiikan ja poliittikkojen periaatteelliseen arviointiin, hän samalla esitti sen todellisuuskentän, joka todellisuudessa hänen mielessään liikkui.

Tämä virhesuorituksen yhteys politiikkaan ja sen määrittelyihin ei ole satunnainen. Poliitikassa asioiden uudelleen strukturointi on perusoperaatio, yksi ’politiikan’ olennaisimpia aspekteja. Väyrynen pitää tässä keskustelussa tästä roolista johdonmukaisesti kiinni. Ja lukuunottamatta tätä lapsusta rooli myös toimii.

Siirtäessään menetelmänsä siihen kenttään, jonka olennainen, ulospäin suuntautuva pelisääntö menetelmä on, Väyrynen joutuu väistämättä metatasolle, jossa rooli konkretisoituu, muuttuu politiikan tekemisestä politiikan(itse) tutkimukseksi.

Väyrynen nimittää virhesuoritustaan "lapsus linguaeiksi", kielelliseksi erehdykseksi. Hän käyttää sitä sanonnan kirjaimellisessa merkityksessä, satunnaisen ja merkityksettömän kielellisen lipsahduksen merkityksessä. Tämä on jo perusroolin mukainen suoritus.

Ironisella tavalla myös muut sanonnan konnotaatiot sopivat virhesuoritukseen. Erehdys on nimenomaan kielellinen, koska kysymyksessä on argumentaation valitun strategian, epideiktisen retoriikan rikkominen tarkoittamattomalla tavalla. Ja koska virhe on retoriikan strateginen erehdys, on samalla kysymys poliittisesta virheestä.

Toisaalta virhe kertoo myös esittäjänsä asemasta enemmän kuin sovinnaisempi, tuloksesta tietämätön asenne. Se esittää sanojansa vallankäyttäjänä, joka on varmistanut etukäteen olennaiset kokoustulokset. Vaikka Väyrynen vetoaakin moneen kertaan kokouksen tahtoon ja sen vapauteen, oleelliset tulevaisuuden asiat eivät ole jääneet johdolta sattuman varaan.

Empiirisellä tasolla Väyrysen virhe näyttyy pikemminkin "kasvoista putoamisena" kuin "väärinä kasvoina", Goffmanin termin ilmaistuna (1972 (1955), 8). Rooli on murtunut ja välitöntä paluuta takaisin ei ole. Oma poliittista arvostelukykyään vasten punnittuna puhuja on sitä paitsi tehnyt niin merkittävän poikkeaman, että se vaatii selittämistä. Puhujan onneksi myös kysyjä on samaan aikaan menettänyt kasvonsa. Näin syntyy pari päällekkäistä repliikkiä, jossa interaktion "liikennesääntöjä" yritetään saada jälleen toimimaan.

Väyrynen selittää ensin lipsahduksensa kielelliseksi, harmittomaksi erehdykseksi. Toimittajan avustuksella hän kykenee melkein välittömästi jatkamaan epideiktistä strategiaansa. Toimittaja, hetken kaaoksen jälkeen, nimittäin jatkaa ikään kuin mitään ei olisi tapahtunut: "Mutta eikö se osoita sitä, että puoluejohto olisi jotenkin menettänyt otteensa..."

Tässä "se" aivan ilmeisesti viittaa toimittajan omaan, ennen virhesuorituksia esiintyneeseen argumenttiin, jonka mukaan Kuuskoski "sai näinkin massiivisesti ääniä" ensi kierroksella. Mitä keskustelusta olisi tullut, jos "se" olisi suunnattu toisin: "Mutta eikö tämä arvionne osoita sitä, että puoluejohto on jo etukäteen organisoinut tuloksen mieleiseksi"? Kysymys olisi ollut asiasisällöltään päinvastainen kuin tehty. Toimittaja ei kuitenkaan hyödyntänyt politiikan virhettä.

Väyrynen jatkoi vetoamalla puoluekokouksen olleen "varsin vapaan". Heti seuraavaksi tulee kiinnostava luonnehdinta: kokousta edeltänyt ja kokouksen keskustelu oli ollut "erittäin voimakasta", edustajiin "on pyritty kovasti vaikuttamaan" ja he ovat olleet "kovan paineen alla". 'Vapauden' määritelmänä nämä ovat kiinnostavasti rousseaulaisia painotuksia.

Kolmanneksi Väyrysen virhesuorituksessa on kyse yleisöjen sekoittamisesta. Universaaliyleisö, television ohjelman katsojat, on Väyrysen lähtökohtana keskustelussa. Retorinen strategia on valittu sen mukaan, epideiktiseksi. Strategiassa korostuvat arvokonsensus, tilan luominen puhujan omalle tulevalle toiminnalle sekä epideiktisen retoriikan vertikaalisuus puhujan ja yleisön välillä (puhujaa 'ylhäällä', yleisö 'alhaalla').

Spesiaaliyleisölle Väyrysen "sekaannuksessa" ei ole mitään ihmeellistä. Sen voi odottaa laskeneen voimasuhteet ensi äänestyksen perusteella ja päättelevän että Aho todennäköisesti voittaa. Outoa sen sijaan on se, että puhuja yhtäkkiä katsoo parhaaksi kuin vapaaehtoisesti siirtyä ulos universaaliyleisölle tarkoitetusta retoriikasta ja siirtyä puhumaan *universaaliyleisön läsnäollessa* spesiaaliyleisölle, politiikan ammattilaisille.

Yleisöt

Televisuuaalisen kauden poliitikon yleisö on yleensä universaaliyleisöä. Televisiotapah- tumana tätä voidaan pitää sääntönä tv-median erottelemattomuuden takia. Yleisönä on kuka tahansa, ei spesialisoitunut ja rajoitettu yleisö.

Universaaliyleisöön suunnatun argumentaation laatu on vakuuttelevaa. Vakuuttelevan argumentaation perustana on yleisön oma esitietoisuus aiheesta. Tietoisuus ja orientaatiot tietyksi vaihtelevat laadultaan suuresti, mutta oletuksena on, että periaatteessa kuka tahansa yleisöksi sattuva kykenee jäsentämään sanottavan omaa kokemuserustaansa vasten.

Tätä jaottelua vasten on ymmärrettävää, miksi yleisö periaatteessa samastuu tällaisissa epäsymmetrisissä keskusteluissa kysyjään. Hän esittää yleisön perustietoisuuden ääntä tilanteessa. Poliitikon tehtävänä on strukturoida uudelleen tämä konteksti siten, että hän omalla argumentaatiollaan kohoo yleisön arvioissa yleisön oman äänen kantajaksi.

Konfliktisemmissä tilanteissa poliitikko ei tietyksi voi lähteä yleisön yhtenäisyyden ja keskimääräisyyden oletuksesta, vaan yleisön valmiiksi kahtia jakaneessa keskustelunaiheessa hänen on panostettava valitsemansa puolen äänen kantamiseen. Tässä keskustelussa ei kuitenkaan ole kysymys sellaisesta aiheesta, vaan suhteellisen selkeästä kysymyksenasettelusta.

Yleisön kannalta, olipa se sitten universaalia tai spesiaalia laatua, antoisimpia keskusteluja ovat tietyksi retorisia ja siten poliittisia virhesuorituksia sisältävät konfliktit. Universaaliyleisön edessä pelatut suhteellisen virheetöntömät pelit kertovat vain uskollisesta säännön seuraamisesta. Suurin osa television poliittisista keskusteluista on yhä tällaisia. Mutta silloin kun käsikirjoitukset murtuvat, paljastuu uutta todellisuutta ilmisääntöjen todellisuuden takaakin.

*) Käsikirjoitusten yhteentörmäys ja virhesuoritukset puheenjohtaja Paavo Väyrysen ja toimittaja Petteri Väänänen televisiokeskustelussa Suomen Keskustan puoluekokouksessa v.1990.

Viitteet

1. Käsite-erottelu *spesiaaliyleisö / universaaliyleisö* on tähän otettu Perelmanilta (1980, 14-20). Jälkimmäinen käsittää periaatteessa jokaisen, edellinen johonkin asiaan tai aiheeseen perehtyneet ekspertit. Perelmanin mukaan näille tarkoitettujen retoriikkojen tulee olla vastaavasti *taivutettavaa* ja *vakuuttavaa*.

Jaottelu on paralleelinen Aristoteleen deliberatiivisen ja epideiktisen retoriikan kanssa. Edellinen vetoaa rationaaliseen päättelyyn ja sisältää toimenpide-ehdotuksia, jälkimmäinen pyrkii arvokonsensuksen vahvistamisella sekä liittämällä puhuja korkeiksi miellettyihin arvoihin antamaan pelitilaa puhuvalle poliitikolle.

2. Poliittisen arvostelukyvyn käsitteellä tarkoitin tässä machiavellistista kykyä ennakoida jatkuvasti muuttuvassa kentässä erilaisten mahdollisuuksien reaalisuutta. Teknisemmin sanottuna *prudence*, joka tarkoittaa latalalaisena kantanaan eteensä katsomista, kuvaa toimijatyyppejä, joka näkee muuttuvien ja pysyvien trendien eron — ja joka pystyy järjestämään johonkin rajaan saakka itse toiminnan tulokset tämän erottelun sisällä. Poliittinen arvostelukyky tarkoittaa käytännöllisen järjen toimintaa tilanteessa jonkin valitun tavoitteen hyväksi. Määritelmä on melko tyhjä ja kuvaa sitä, että ilman kontekstuaalisia tarkasteluja ei paljon pitemmälle päästä. Käsitteestä ks. Garver (1987) ja Machiavelli-yhteydestä ks. Kanerva (1990).
3. Uudelleen strukturoiminen tarkoittaa tässä osittain samaa kuin Wilson (1990, 26-44) puhuessaan implikaatiivisista viittaussuhteista poliittisessa puheessa. Vastatessaan Väänäselle keskustelun alussa painostustulkintoihin Väyrynen ilmoitti että "... en epäile, että tullaan esittämään..." tällaisia tulkintoja. Tämä ironinen käänne on jatkoa Väyrysen esittämälle uudelleen strukturoinnille, joka alkoi aiemmin pitämällä Väänäsen painostustulkintaa vain toimittajan omana tulkintana. Väyrynen toivoi, että sellaisia tulkintoja ei enää esitettäisi, Väänänen totesi, että "...sellaisia varmaankin tullaan esittämään..." ja näin Väyrynen sai tilaisuuden kääntää tulkintakiistan uudelle tasolle. Ironisella käänteellään Väyrynen samaan aikaan sekä epäsuorasti viittaa hyväksyvästi tulkinnan vapauteen että viittaa toimittajien tunnetusti kriittiseen perusrooliin. Näin strukturoimalla uudelleen koko tulkintakiistaan Väyrynen käyttää hyväkseen laajempia poliittisten kannanottojen periaatteessa mahdollisia implikaatioita.

Kirjallisuus

- GARVER, Eugene. Machiavelli and the History of Prudence. The University of Wisconsin Press, USA 1987.
- GOFFMAN, Erving. On Face-Work, An Analysis of Ritual Elements in Social Interaction. The Penguin Press 1972 (1955).
- KANERVA, Jukka. Diagnoosi ja toiminta. Tutkimus Machiavellin Il Principe -teoksen poliittisesta retoriikasta. JY:n valtio-opin sarja 61-1990.
- PERELMAN, Chaim. The Realm of Rhetoric. University of Notre Dame Press, USA 1982.
- WILSON, John. Politically Speaking. Worcester, Basil Blackwell, 1990.